

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

15 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

SSN Krzysztof Grzesiowski

SSN Dariusz Pawłyszcz

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

SSN Mariusz Załucki

Protokolant Arkadiusz Połaniecki

na posiedzeniu jawnym 15 stycznia 2025 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa A. K.
przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeń [...] spółce akcyjnej w W.
o ukształtowanie stosunku prawnego,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Najwyższy
postanowieniem z 20 lutego 2024 r., II CSKP 1372/22,

"Czy w przypadku waloryzacji, na podstawie art. 357¹ § 1 k.c.,
sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego
ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, wynikającej
z nieobowiązujących już przepisów przewidujących niższą jej
wysokość, niż przepisy obowiązujące w chwili orzekania, kryterium
waloryzacji stanowi aktualna wysokość sumy gwarancyjnej dla umów
obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów
mechanicznych określona w przepisach obowiązujących w chwili
orzekania?"

podjął uchwałę:

**Wysokość sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego
ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych
określona w przepisach obowiązujących w chwili orzekania nie**

może stanowić jedyne kryterium waloryzacji na podstawie art. 357¹ k.c.

Tomasz Szanciło

Adam Doliwa

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Krzysztof Grzesiowski

Dariusz Pawłyszcz

Piotr Telusiewicz

Mariusz Załucki

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy w składzie trzyosobowym, postanowieniem z 20 lutego 2024 r., II CSKP 1372/22, przekazał, na podstawie art. 398¹⁷ k.p.c., do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego następujące zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości: "Czy w przypadku waloryzacji, na podstawie art. 357¹ § 1 k.c., sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, wynikającej z nieobowiązujących już przepisów przewidujących niższą jej wysokość, niż przepisy obowiązujące w chwili orzekania, kryterium waloryzacji stanowi aktualna wysokość sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych określona w przepisach obowiązujących w chwili orzekania?".

We wskazanej powyżej sprawie Sądy obu instancji poszukiwały kryterium modyfikacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, wynikającej z nieobowiązujących już przepisów przewidujących niższą jej wysokość, niż przepisy obowiązujące w chwili orzekania. Ostatecznie za takie kryterium przyjęły aktualną

wysokość sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, określoną w przepisach obowiązujących w chwili orzekania.

Tak ukształtowane kryterium wzbudziło wątpliwości Sądu Najwyższego. Automatyczne przyjęcie aktualnej wysokości sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (OC) posiadaczy pojazdów mechanicznych może – zdaniem tego Sądu – prowadzić do przekonania, że kluczowym powodem dokonania waloryzacji jest zmiana stanu prawnego i wprowadzenie w aktualnych przepisach wyższej sumy gwarancyjnej. Wyjątkowy charakter art. 357¹ k.c., pozwalającego na przełamanie zasady *pacta sunt servanda*, stanowiącej gwarancję stabilizacji sytuacji prawnej stron i pewności obrotu cywilnoprawnego, nie przystaje do zastosowanego kryterium. W konsekwencji wspomniane kryterium może być postrzegane jako niespójne z konstrukcją przewidzianą w art. 357¹ k.c.

W powyższym zakresie Sąd Najwyższy, przedstawiając zagadnienie prawne powiększonemu składowi tego Sądu, miał na uwadze konieczność jednolitego ukształtowania kierunku wykładni art. 357¹ k.c. oraz jego zastosowania w kontekście modyfikacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W pierwszej kolejności należy wskazać, że Sąd Najwyższy w powiększonym składzie podziela sygnalizowaną potrzebę rozstrzygnięcia wskazanego zagadnienia prawnego. Wykazana przez Sąd Najwyższy w składzie trzyosobowym problematyka stosowania art. 357¹ k.c., w kontekście kryteriów waloryzacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, wskazuje, iż wyeksponowane zagadnienie prawne budzi poważne wątpliwości.

2. Obecny dorobek orzecznicy, wypracowany odnośnie do możliwości modyfikacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, nie pozostawia wątpliwości co do jej dopuszczalności. Kształtowanie linii orzeczniczej w tym

przypadku zapoczątkowała uchwała Sądu Najwyższego z 26 listopada 1991 r., III CZP 122/91, w której przyjęto, że art. 357¹ § 1 k.c., dając sądowi możliwość oznaczenia wysokości świadczenia, dopuszcza możliwość zmiany ustalonej w umowie sumy ubezpieczenia. Takie podejście zostało potwierdzone również w uchwale SN z 31 maja 1994 r., III CZP 74/94 (OSNC 1994, nr 12, poz. 237). Natomiast w uchwale składu siedmiu sędziów SN z 29 grudnia 1994 r., III CZP 120/94 (OSNC 1995, nr 4, poz. 55) przesądzono, że w sprawach o świadczenia z obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników, w których określono wysokość sumy gwarancyjnej, art. 358¹ § 3 k.c. nie ma zastosowania, zaś w wyjątkowych wypadkach możliwe jest zastosowanie w tych sprawach art. 357¹ § 1 k.c.

Tak zarysowany kierunek orzecznicy został potwierdzony w późniejszym orzecznictwie (zob. np. postanowienie SN z 30 stycznia 2008 r., III CZP 140/07; wyroki SN: z 17 października 2012 r., II CSK 646/11; z 30 maja 2017 r., IV CSK 445/16; z 24 listopada 2017 r., I CSK 77/17; z 11 stycznia 2018 r., III CSK 369/16; z 19 września 2023 r., II CSKP 1111/22).

Przedstawiony powyżej nurt judykatury mógł się wytworzyć tylko wskutek dostrzeżenia wpływu „nadzwyczajnej zmiany stosunków”, o której mowa art. 357¹ k.c., na możliwość modyfikacji sumy gwarancyjnej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego można odnaleźć próby dookreślenia tego pojęcia właśnie w kontekście rozwiązywania problemów orzecznicych związanych z umowami ubezpieczenia. Przyjęto, że zmiany w sferze ekonomicznej i społecznej mogą być uznane za „nadzwyczajne” w rozumieniu art. 357¹ § 1 k.c. (uchwała SN z 31 maja 1994 r., III CZP 74/94); nadzwyczajną zmianę stosunków może tworzyć ciąg zdarzeń w postaci przemian społecznych, gospodarczych i politycznych, które przez swoje oddziaływanie na treść łączącego strony stosunku prawnego zniweczyły pierwotne kalkulacje stron, a które nie były, nawet przy dołożeniu należytej staranności do przewidzenia w chwili zawarcia umowy (wyrok SN z 17 października 2012 r., II CSK 646/11); przemiany stosunków społeczno-gospodarczych mających wpływ na wyższą wysokość zasądzonych odszkodowań, doprowadziły do stosunkowo szybkiego wyczerpania sum gwarancyjnych (wyrok SN z 30 maja 2017 r., IV CSK 445/16); przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne, które zaszły w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej, mogą

usprawiedliwiać wystąpienie nadzwyczajnej zmiany stosunków między stronami umowy ubezpieczenia, gdyż oddziałują one na zmianę postrzegania funkcji ubezpieczenia jako systemu chroniącego poszkodowanych, a nie ubezpieczających (wyrok SN z 19 września 2023 r., II CSKP 1111/22).

W tym miejscu zwrócić trzeba uwagę na pośrednią zależność między możliwością modyfikacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych a kryteriami modyfikacji tej sumy. Poszukiwanie takiego kryterium naturalnie prowadzi do wyboru niektórych kryteriów (lub przynajmniej rozważeniu ich dopuszczalności), z jednoczesnym odrzuceniem innych. Nie każde przecież kryterium jest odpowiednie do modyfikacji tej sumy. Zakres oceny dokonywanej przez Sąd Najwyższy został w tym przypadku jednak ograniczony do jednego z takich kryteriów, tj. aktualnej wysokości sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych określonej w przepisach obowiązujących w chwili orzekania, z uwagi na jego zastosowanie przez Sądy *meriti*. W związku z tym, całość poniższego wyводу, zostanie podporządkowana tak zakreślonym granicom oceny.

3. Omawiane zagadnienie łączy się jeszcze ze szczególnymi regulacjami ustawowymi. Z art. 22a ustawy z 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (dalej: „u.u.o.”) wynika, że zakład ubezpieczeń informuje poszkodowanego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia, o której mowa w art. 4 pkt 1 lub 2, o możliwości wyczerpania się określonej w umowie ubezpieczenia sumy gwarancyjnej, w przypadku gdy łączna kwota wypłaconych odszkodowań lub innych świadczeń przekroczy 80% określonej w umowie ubezpieczenia sumy gwarancyjnej. Zakład ubezpieczeń informuje jednocześnie poszkodowanego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia o możliwości wytoczenia powództwa do właściwego sądu o ukształtowanie, na podstawie art. 357¹ k.c., stosunku prawnego wynikającego z umowy ubezpieczenia. Mimo istnienia takiego obowiązku informacyjnego, przepis ten nie ma wpływu na zakres zastosowania art. 357¹ k.c. (zob. wyrok SN z 30 maja 2017 r., IV CSK 445/16).

Drugą regulacją jest ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o szczególnych uprawnieniach osób poszkodowanych w przypadku wyczerpania sumy

gwarancyjnej ustalonej na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem 1 stycznia 2006 r. (dalej: „u.s.u.o.p.”). Jej zakres przedmiotowy odnosi się wprost do przypadków wyczerpania sumy gwarancyjnej ustalonej w umowach ubezpieczenia zawartych przed wskazaną datą (art. 1 ust. 1 u.s.u.o.p.). Ustawa przyznaje poszkodowanym roszczenie o wypłatę renty do Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego ograniczone do wysokości sumy gwarancyjnej, o której mowa w art. 36 u.u.o. albo art. 52 u.u.o., jeżeli zakład ubezpieczeń nie jest zobowiązany do jej wypłaty na podstawie orzeczenia sądu ustalającego inną wysokość sumy gwarancyjnej niż ustalona w umowie ubezpieczenia (art. 2 u.s.u.o.p.). W ten sposób, co potwierdza się w doktrynie, ustawodawca wprost wyłączył możliwość ubiegania się o rentę w przypadku, gdy zakład ubezpieczeń jest zobowiązany do jej wypłaty na podstawie orzeczenia sądu ustalającego inną wysokość sumy gwarancyjnej, niż ustalona w umowie ubezpieczenia (zob. I. Kaja, A. Wawrzeniecka, Z. Cwalińska-Weychert, *Nowe zadania Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego wprowadzone ustawą o szczególnych uprawnieniach osób poszkodowanych w przypadku wyczerpania sumy gwarancyjnej*, Prawo Asekuracyjne 2020, nr 1, s. 1 i n.).

Obie przywołane regulacje ustawowe jednoznacznie zatem przesądzają o możliwości modyfikacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Nie wskazują jednak na kryterium tej modyfikacji, tym samym nie determinując zakresu zastosowania art. 357¹ k.c. do konkretnej sprawy.

4. W przypadku spełnienia przesłanek określonych w art. 357¹ § 1 k.c. sąd może zmodyfikować treść łączącego strony stosunku prawnego, między innymi przez oznaczenie wysokości świadczenia. Sposób dokonania tej zmiany został wyznaczony przez wskazanie, że sąd może jej dokonać „po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego”. Ustawodawca przyjął zatem dwa kryteria, które powinny być stosowane kumulatywnie.

W doktrynie i orzecznictwie podkreślany jest brak możliwości doprecyzowania wymienionych kryteriów w sposób, który miałby walor uniwersalny, odnoszący się do wszystkich przypadków zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus*. Wskazuje się, że powinny one zostać wypełnione konkretną treścią już w

odniesieniu do poszczególnych stanów faktycznych, ocenianych przez sądy (postanowienie SN z 24 kwietnia 2019 r., I CSK 640/18). Zwraca się też uwagę na szeroki zakres swobody sądu przy dokonywaniu ingerencji w stosunek umowny. Wskazuje się, że klauzula jest „prawem sędziowskim”, pozwalającym na takie ukształtowanie pomiędzy stronami stosunku prawnego, które sędzia uzna za najbardziej racjonalne i sprawiedliwe (zob. szerzej M. Bieniak, *Nadzwyczajna zmiana stosunków jako przesłanka zastosowania art. 357¹ k.c. - próba definicji*, *Studia Prawnicze* 2009, nr 4, s. 73 i n.; W. Borysiak, *Klauzula rebus sic stantibus. Glosa do wyroku SN z dnia 22 kwietnia 2005 r., III CK 594/04*, *Glosa* 2009, nr 3, s. 36 i n.).

Wbrew tej, opisanej powyżej, silniejszej tendencji, w wypowiedziach doktryny i judykatury podejmowane są próby formułowania wskazówek dotyczących stosowania wymienionych kryteriów, zarówno odnoszących się do klauzuli *rebus sic stantibus* w ogólności, jak i związanych z jej stosowaniem do umowy ubezpieczenia. Wywody w tym zakresie w zasadzie zawsze nawiązują do celów art. 357¹ k.c. i przesłanek jego zastosowania. Przede wszystkim wskazuje się, że celem klauzuli *rebus sic stantibus* jest przywrócenie stanu równowagi istniejącego w czasie zawierania umowy (zob. postanowienie SN z 30 stycznia 2008 r., III CZP 140/07; wyrok SN z 19 września 2023 r., II CSKP 1111/22; A. Brzozowski, *Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania*, Warszawa 2014, s. 181; W. Popiołek, *W sprawie zastosowania klauzuli rebus sic stantibus do zobowiązań „wykonanych” po wniesieniu pozwu [w:] Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiwicz, F. Zoll, Warszawa 2012, s. 182; W. Robaczyński, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22 kwietnia 2005 r., III CK 594/04*, *OSP* 2006, nr 12, s. 678; tenże, *Sądowa zmiana umowy*, Warszawa 1998, s. 157). Zatem art. 357¹ k.c. ma służyć przywróceniu pierwotnej równowagi kontraktowej, ale wyłącznie w takim zakresie, w jakim została ona naruszona na skutek nadzwyczajnej zmiany stosunków (wyrok SN z 19 września 2023 r., II CSKP 1111/22). Trzeba też pamiętać, że modyfikacja umowy nie może następować z jakichkolwiek powodów, ale jej głównym celem jest to by skutecznie przeciwdziałać nadzwyczajnym zmianom okoliczności.

W kontekście kryterium interesów stron wskazuje się, że zmiana stosunku zobowiązaniowego nie powinna być jednostronna. Konsekwencji nadzwyczajnej zmiany stosunków nie powinna ponosić tylko jedna ze stron umowy (zob. uchwały SN: z 26 listopada 1991 r., III CZP 122/91; z 31 maja 1994 r., III CZP 74/94). W ten sposób kształtuje się dyrektywa skierowana do sądu, który powinien dążyć do poprawienia sytuacji prawnej jednej ze stron pogorszonej na skutek nadzwyczajnej zmiany stosunków, jednak w sposób jak najmniej dotkliwy dla drugiej strony.

Sposób interpretacji powyższego kryterium jest pierwszym negatywnym sygnałem do przyjęcia aktualnej wysokości sumy gwarancyjnej jako jedyne kryterium waloryzacji sumy gwarancyjnej. Przyjęcie przeciwnego twierdzenia prowadziłoby do obciążenia konsekwencjami nadzwyczajnej zmiany stosunków tylko ubezpieczyciela.

Z kolei odesłanie w art. 357¹ k.c. do zasad współzycia społecznego rozumiane jest jako nakaz uwzględnienia norm pozaprawnych, przede wszystkim zasad słuszności i uczciwego obrotu (W. Robaczyński, *Sądowa zmiana...*, s. 156). Sąd powinien zatem ustalić relacje stron w sposób słuszny i uczciwy, uwzględniając zarówno to, do czego się zobowiązały, jak i to, co mogły przewidywać oraz w jakiej sytuacji się znalazły w wyniku zmiany stosunków (J.M. Kondek, *Wpływ sytuacji kryzysowych na stosunki cywilnoprawne*, Warszawa 2021, s. 85-86).

Nie ulega wątpliwości, że systematyczne podnoszenie wysokości sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych nie może pozostać bez wpływu na relacje stron umowy ubezpieczenia. Przy tym jednak słuszność i uczciwość stanowią podłoże do zweryfikowania stosunku zobowiązaniowego. Ta zaś weryfikacja nie może odbywać się wyłącznie w oparciu o aktualną wysokość sumy gwarancyjnej. Jest to zatem kolejny, negatywny argument sprzeciwiający się tezie automatycznego zastosowania aktualnej wysokości sumy gwarancyjnej do modyfikacji w trybie art. 357¹ k.c.

5. Sposób kształtowania się oraz zdecydowanie zauważalny wzrost – w okresie przeszło już 30 lat – wysokości sumy gwarancyjnej ma również istotny wpływ na zakres odpowiedzi udzielanej w niniejszej uchwale. Należy przypomnieć,

że w ramach regulacji ministerialnych suma ta osiągała następujące wysokości: 7 200 000 zł (§ 14 ust. 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 18 grudnia 1990 r. w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów; Dz.U. nr 89, poz. 527 ze zm.); 11 500 000 zł, następnie zmieniona na 600 000 euro (§ 10 ust. 4 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 9 grudnia 1992 r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów; Dz.U. nr 96, poz. 475 ze zm.; zmiany wprowadzone na podstawie § 1 pkt 6 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 6 grudnia 1994 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów; Dz.U. nr 134, poz. 700). Następnie, w ramach regulacji ustawowej, tj. art. 36 ust. 1 u.u.o., jej wysokość kształtowała się od 350 000 euro (na każdego poszkodowanego), a w przypadku szkód w mieniu – od 200 000 euro (w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych) do 29 876 400 zł (w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych – w przypadku szkód na osobie) i do 6 021 600 zł (w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych – w przypadku szkód w mieniu).

Trzeba też podkreślić, że kwestia sumy gwarancyjnej jest powiązana z prawem unijnym. Na podstawie art. 9 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/103/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczania od takiej odpowiedzialności każde państwo członkowskie ma wymagać obowiązkowego ubezpieczenia, w zakresie następujących kwot minimalnych: w przypadku szkód na osobie – 6 450 000 euro (w odniesieniu do jednego wypadku bez względu na liczbę osób poszkodowanych) lub 1 300 000 euro (w odniesieniu do jednej osoby poszkodowanej), a w przypadku szkody majątkowej – 1 300 000 euro (w

odniesieniu do jednego wypadku, bez względu na liczbę osób poszkodowanych). Co pięć lat, od dnia 22 grudnia 2021 r., Komisja dokonuje przeglądu wskazanych kwot zgodnie ze zharmonizowanym wskaźnikiem cen konsumpcyjnych (HICP), ustanowionym zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/792.

Obecnie, bezpośredni wpływ rozwiązań unijnych na prawo krajowe, wymuszający niejako systematyczne dostosowanie kwot sum gwarancyjnych do zmian zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych, ma gwarantować przede wszystkim większe bezpieczeństwo finansowe ubezpieczonych. Nie oznacza to jednak, że systematyczny wzrost wysokości tych sum, wymusza weryfikację istniejących stosunków zobowiązaniowych. Prowadzi to zatem do przyjęcia stanowiska sprzeciwiającego się automatycznemu przyjęciu zmiany wysokości sumy gwarancyjnej dla potrzeb modyfikacji tej sumy w trybie art. 357¹ k.c.

6. W kontekście wyrażonych powyżej podglądów należy zauważyć, że Sąd Najwyższy prezentuje jasne stanowisko w zakresie możliwości automatycznego przyjęcia zmiany wysokości sumy gwarancyjnej jako kryterium modyfikacji tej sumy w trybie art. 357¹ k.c. Koncepcja dotycząca odrzucenia automatycznego wpływu zmian sumy gwarancyjnej wyrażona została w postanowieniu tego Sądu z 30 stycznia 2008 r., III CZP 140/07 i wyroku z 17 października 2012 r., II CSK 646/11. Jednak, w ramach szczegółowych rozważań, dostrzeżono możliwość pośredniego wpływu zmian wysokości sumy gwarancyjnej na zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela (zob. postanowienie SN z 30 stycznia 2008 r., III CZP 140/07; wyroki SN: z 30 maja 2017 r., IV CSK 445/16; z 19 września 2023 r., II CSKP 1111/22).

7. Przypomnieć również należy, że w art. 159 ust. 1 u.u.o. ustalono, iż postępowania dotyczące roszczeń odszkodowawczych wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy miały toczyć się według przepisów dotychczasowych (przywołana ustawa weszła w życie 1 stycznia 2004 r.). Przepis ten – niezależnie od wątpliwości interpretacyjnych, jakie budził – regulował sytuację poszkodowanych w ten sposób, że w odniesieniu do nich w toku pozostawało

postępowanie likwidacyjne, w którym ubezpieczyciel sukcesywnie likwidował powstałą na skutek wypadku szkodę. Pozwalało to przyjąć na gruncie tego przepisu, że poszkodowanych obejmowała suma gwarancyjna wynikająca z umowy, a nie kwota wynikająca z ustawy.

Podobnie rzecz się miała w kolejnych nowelizacjach, choćby art. 4 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, ustawy o działalności ubezpieczeniowej oraz ustawy o pośrednictwie ubezpieczeniowym (Dz.U. nr 167, poz. 1396), czy art. 3 ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. nr 102, poz. 691). Oba te przepisy nie nasuwały wątpliwości co do tego, że wypłata odszkodowania w granicach podwyższonych sum gwarancyjnych miała miejsce tylko w odniesieniu do tych umów, w których przewidziano te podwyższone sumy gwarancyjne. Powołane przepisy nie wskazywały na dopuszczalność inkorporacji sukcesywnie podwyższanych sum gwarancyjnych do umów zawartych przed ich wejściem w życie; przeciwnie, wskazywały, że zastosowanie mają przepisy poprzednio obowiązujące.

Również w wyroku z 30 maja 2017 r., IV CSK 445/16, Sąd Najwyższy wskazał, że kolejne przepisy podnoszące wysokość minimalnej sumy gwarancyjnej, urealnijające ją przez dostosowanie do zmienionych okoliczności mających wpływ na większy rozmiar zasądzanych odszkodowań, nie oddziaływały na wcześniej zawarte umowy. Nie dostosowywały treści wynikających z nich stosunków ubezpieczeniowych przez zastąpienie dotychczasowej wysokości sumy gwarancyjnej sumą określoną w nowym przepisie, ani też nie modyfikowały w inny sposób wysokości sumy gwarancyjnej we wcześniej zawartych umowach. W poszczególnych umowach ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych pozostawała zatem w mocy suma gwarancyjna równa sumie określonej w przepisie obowiązującym w chwili zawarcia umowy.

Powyższe oznacza, że aktualna wysokość sumy gwarancyjnej dla umów

obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych określona w przepisach obowiązujących w chwili orzekania nie może być wykorzystywana automatycznie. Jednak przywołane przykładowo przepisy intertemporalne nie mogą też budować przekonania, że aktualna wysokość sumy gwarancyjnej może być bezrefleksyjnie pomijana przez sąd. Stosując art. 357¹ k.c., w kontekście modyfikacji wysokości sumy gwarancyjnej, sąd musi dostrzegać aktualną wysokość sumy gwarancyjnej i odpowiednio do ustalonego stanu faktycznego ją uwzględniać.

8. Przy uwzględnieniu powyższego wyводу należy sumarycznie wskazać, że: art. 22a u.u.o., stanowiąc o możliwości modyfikacji sumy gwarancyjnej określonej w umowie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, nie określa kryterium tej modyfikacji; modyfikacja sumy gwarancyjnej następuje w trybie art. 357¹ k.c.; określony w art. 357¹ § 1 k.c. obowiązek rozważenia interesów stron, zgodnie z zasadami współzycia społecznego, sprzeciwia się przyjęciu aktualnej wysokości sumy gwarancyjnej jako jedyne kryterium waloryzacji sumy gwarancyjnej; systematyczny wzrost wysokości sum gwarancyjnych nie wymusza weryfikacji istniejących stosunków zobowiązaniowych z umów obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych; przepisy podnoszące wysokość minimalnej sumy gwarancyjnej nie oddziaływały na wcześniej zawarte umowy.

Przy uwzględnieniu powyższego należało stwierdzić, że wysokość sumy gwarancyjnej dla umów obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych określona w przepisach obowiązujących w chwili orzekania nie może stanowić jedyne kryterium waloryzacji na podstawie art. 357¹ k.c.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.

Tomasz Szanciło

Adam Doliwa

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Krzysztof Grzesiowski

Dariusz Pawłyszcz

Piotr Telusiewicz

Mariusz Załucki

[r.g.]